

**FRANZ ADOLF WICKENHAUSER (1809–1891).
CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA
ISTORIEI BUCOVINEI**

ȘTEFĂNIȚA-MIHAELA UNGUREANU

**Franz Adolf Wickenhauser (1809–1891).
Beiträge zur Kenntnis der Geschichte der Bukowina**

(Zusammenfassung)*

Der vorliegende Artikel präsentiert die Tätigkeit Franz Adolf Wickenhausers. Zu Wurbach in Niederösterreich geboren, war er im Jahre 1837 als Finanzrat in die Bukowina gekommen. Er lernte das Land und die Leute kennen und widmete sich der Forschung der Geschichte der Bukowina, zunächst für die Periode der moldauischen Herrschaft und in geringerem Masse für die Zeit seit der Vereinigung des Landes mit dem österreichischen Kaiserstaat. Er hat eine grosse Anzahl historischer Werke geschrieben, Urkunden der Klöster Moldawitza, Homor, St. Onufri, Horodnik, Petrouitz, Woronetz, Putna, Gross-Skit u. a. selbst übersetzt und veröffentlicht und über die Geschichte der Stadt Czernowitz und des Bistums Radautz geschrieben. Franz Adolf Wickenhauser hatte auch literarische Beschäftigungen und publizierte seine Beiträge in verschiedenen Periodika („Bukowiner Hauskalender“, „Czernowitzer Zeitung“, „Bukowinaer Rundschau“, „Lemberger Leseblätter“ u.a.) Raimund Friedrich Kaindl nannte ihn „der Nestor der bucovinaer Geschichtsforscher“.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Franz Adolf Wickenhauser, Geschichte der Bukowina, Moldau, Czernowitz, Bukowiner Klöster, Forschung.

Printre cei care au avut preocupări semnificative în domeniul cercetării istoriei Bucovinei se numără și Franz Adolf Wickenhauser¹, un cercetător austriac mai rar amintit astăzi.

* Traducerea: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

¹ Pentru informații privind viața și activitatea acestei personalități a culturii bucovinene, vezi: R. F. Kaindl, *Franz Adolf Wickenhauser (1809–1891). Sein Leben und seine Werke. Gedächtnisblatt zu seinem dritten Todestage. Mit einem Bildnisse Wickenhausers*, Czernowitz, Pardini Verlag, 1894. Separatdruck aus der Zeitschrift „Der Buchenwald. Beiträge zur Kunde der Bukowina“, Czernowitz, Pardini Verlag, Nr. 7, 1894; idem, *Franz Adolf Wickenhauser*, în „Romänische Revue. Politisch-literarische Zeitschrift“, Viena, anul VII, Caietul VI, iunie 1891, p. 317–320; idem, *Zur Erinnerung*

S-a născut la Wurmbach, o localitate din Austria Inferioară, în anul 1809. A urmat o carieră în domeniul finanțelor. În anul venirii lui în Bucovina, 1837, avea funcția de consilier financiar. Pe parcursul a aproape cincizeci de ani, cât a activat în acest domeniu, Wickenhauser a ajuns să-și cunoască și să-și iubească patria adoptivă. Pasionat de istoria Bucovinei, el a întreprins numeroase cercetări în acest sens, atât în perioada de activitate, cât și după pensionare.

A murit la Cernăuți, în data de 6 aprilie 1891, la vârsta de 83 de ani².

Starea cercetării istoriei Bucovinei, la momentul sosirii lui Wickenhauser în această provincie, era – susține istoricul Raimund Friedrich Kaindl – „extrem de precară; numai câteva scrieri, care argumentează eforturile de obținere a autonomiei Bucovinei și situația deosebită a Districtului Câmpulung, merită a fi menționate. Astfel, Wickenhauser a găsit un domeniu [de studiu] complet ignorat, care urma să fie abordat pentru prima oară. La aceasta s-au adăugat și alte greutăți. Lăsând la o parte faptul că și istoria Moldovei, de care Bucovina este strâns legată, fusese și ea puțin studiată [...], provincia nu avea încă, la vremea când Wickenhauser își începea cercetările, o bibliotecă publică, așa încât sursele științifice puteau fi procurate numai în condiții extrem de dificile. Documentele vechi, care trebuiau analizate, se aflau răspândite în diferite mănăstiri și instituții, erau scrise, în cea mai mare parte, în limbile slavonă și română [...], necunoscute atunci unui vorbitor de germană. Pe Wickenhauser nu l-au speriat aceste dificultăți. A învățat slavonă și română, putând astfel să utilizeze vechile hrisoave și cronicile moldovenești fără greutate; și-a însușit cunoștințe de limba ruteană, poloneză, chiar și armeană”³.

Franz Adolf Wickenhauser a scris un număr însemnat de lucrări. Cele mai multe sunt studii preliminare despre istoria Bucovinei, din vremea când acest teritoriu se afla în componența Moldovei, mai exact, din perioada 1350–1774. Structura acestor lucrări constă, de regulă, într-o descriere istorică și o selecție de documente. Textele sunt, aproape exclusiv, în limba germană și sunt traduse din slavona veche, română, latină etc. După unele constatări⁴, în conținutul lor s-au

an einen deutschen Mann. Franz Adolf Wickenhauser, în „Bukowiner Bote”, Cernăuți, anul V, nr. 1901; *Franz Adolf Wickenhauser, ein Bukowiner Geschichtsforscher*, în „Bukowinaer Rundschau”, Cernăuți, anul X, nr. 966, 1891, p. 9; *Ehrenhalle deutscher Männer für die Bukowina*, în „Deutscher Kalender für die Bukowina”, nr. 1, 1903, p. 111–112; Erich Beck, *Franz Adolf Wickenhauser. Ein Niederösterreicher wurde Nestor der Bukowiner Geschichtsforschung*, în „Südostdeutsche Zeitung”, nr. 14, 1963, p. 9.

² R. F. Kaindl, *Wickenhauser, Franz Adolf*, în *Allgemeine Deutsche Biographie*, vol. 42, 1897, p. 327–328 (accesare on-line în data de 18.05.2017).

³ *Ibidem*.

⁴ Robert Roesler, în lucrarea *Romänische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Romäniens* [Studii românești. Cercetări asupra istoriei mai vechi a României], Leipzig, Editura Duncker & Humboldt, 1871, p. 358, referindu-se la volumul *Moldava sau contribuții la o colecție de documente privind Moldova și Bucovina. Partea I: Hrisoavele Mănăstirii Moldovița*, Viena, 1862, menționează că: „Der Herausgeber hat den Wert dieser bedeutenden Sammlung durch eine oft

strecurat și greșeli de traducere, dar acestea nu diminuează valoarea lucrărilor, în ansamblu. Numărul acestor documente vechi, pe care Wickenhauser le-a valorificat în scrierile sale, se ridică la aproape 800. Din păcate, el nu a reușit să publice toate rezultatele muncii sale, pe de o parte, din cauza lipsei resurselor financiare, pe de altă parte din cauza interesului redus, în epocă, față de acest gen de cercetări.

Prima lucrare a sa a apărut la Viena, în 1862, având titlul *Moldava sau contribuții la o colecție de documente privind Moldova și Bucovina*. Partea I: *Hrisoavele Mănăstirii Moldovița*⁵. Volumul al II-lea a apărut în 1877, cu titlul *Istoria și hrisoavele Mănăstirii Solca*⁶, la Cernăuți.

De atenția cercetătorului Franz Adolf Wickenhauser s-a bucurat și trecutul capitalei Bucovinei. În acest sens, în 1874, la Viena, publică volumul *Bohotin. Istoria orașului Cernăuți și a împrejurimilor sale*⁷, în care se referă la perioada de dinaintea anexării Bucovinei. O altă lucrare apare în 1880, intitulată *Horecea, o contribuție la istoria orașului Cernăuți*⁸.

În perioada 1881–1891, cercetătorul realizează cinci volume de documente, care cuprind și studii despre etniile din provincie și sunt reunite sub titlul generic *Molda sau contribuții la istoria Moldovei și a Bucovinei*⁹, după cum urmează: vol. I – *Istoria Mănăstirilor Humor, Sf. Onufrie, Horodnic și Pătrăuți*; vol. II – *Coloniile germane din Bucovina*; vol. III – *Istoria Mănăstirilor Voroneț și Putna*; vol. IV – *Istoria Episcopiei Rădăuților și a Mănăstirii Schitul Mare*; vol. V – *Câmpulungul Moldovenesc și cel Rusesc (Huțului) și imigrarea lipovenilor*.

Franz Adolf Wickenhauser a colaborat cu periodice bucovinene, precum „Bukowiner Hauskalender”, „Czernowitzer Zeitung”, „Bukowinaer Rundschau”, și cu publicația vieneză „Comunicările Comisiei Centrale Cezaro-Crăiești pentru Monumentele de Artă și Istorice”, cu articole de istorie pe teme diverse, cum ar fi:

willkürliche Uebersetzung in das Deutsche sehr vermindert”. În traducere: „Editorul a redus foarte mult valoarea acestei însemnate colecții, printr-o traducere adeseori arbitrară”.

⁵ *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche für die Moldau und Bukowina I. Die Urkunden des Klosters Moldawitza*, Wien, Jakob & Holzhausen, 1862.

⁶ *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche für die Moldau und Bukowina II. Geschichte und Urkunden des Klosters Solka*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1877.

⁷ *Bohotin I. Geschichte der Stadt Czernowitz und ihrer Umgebung*, Wien, Jakob & Holzhausen, 1874.

⁸ *Horecza, ein Beitrag zur Geschichte der Stadt Czernowitz*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1880.

⁹ *Molda oder Beiträge zur Geschichte der Moldau und Bukowina*, Bd. I, *Geschichte der Klöster Humor, St. Onufry, Horodnik und Petrouz*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1881; Bd. II, *Die deutschen Siedlungen in der Bukowina*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1885–87; Bd. III, *Geschichte der Klöster Woroneț und Putna*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1886–88; Bd. IV, *Geschichte des Bistums Radautz und des Klosters Groß-Skitt*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1890; Bd. V, *Moldauisch- und Russisch-Kimpolung (Huzulen) und die Einwanderung der Lippowaner*, Czernowitz, Selbstverlag des Verfassers, 1891.

*Începuturile plutăritului pe Bistrița Aurie*¹⁰; *Depunerea jurământului Bucovinei [față de împărăteasa Maria Tereza], la 12 octombrie 1777*¹¹; *Ținutul Hotin sub stăpânirea austriacă*¹²; *Cetatea Țețina și sabia unui cavaler cruciat; O inscripție de la Rădăuți din anul 1786*¹³; *Comunitățile germane din Luca și Chiperești; Un document din 22 ianuarie 1507, referitor la armenii din Suceava*¹⁴; *Descoperiri arheologice în Bucovina*¹⁵.

Mai puțin se știe despre faptul că Franz Adolf Wickenhauser a avut și preocupări literare. Publicația „Lemberger Leseblätter”¹⁶ este cea în care el debutează, în anul 1845, cu poezia *Auf den Bergen bei Kirlibaba* [În munți, la Cârlibaba]. A doua încercare literară, apărută în aceeași publicație, este o epopee istorică, intitulată *Moldova. Am Grabe des Fürsten Peter Rareș* [Moldova. La mormântul voievodului Petru Rareș]. Este vorba tot despre o creație în versuri, de 18 strofe, în care autorul încearcă să îmbrace cercetările sale despre istoria Moldovei în veșmânt poetic. Textul este însoțit de informații, pentru cei mai puțin cunoscători, despre eroul epopeii și evenimentele istorice la care se face trimitere.

Se pare că Wickenhauser își făcuse un renume din pasiunea pentru istoria Bucovinei și din a îmbogăți relatările istorice cu descrieri ale naturii. Din acest motiv, alte două texte, în proză, semnate cu pseudonimul „Domnul Schlichtling”, publicate, de asemenea, în „Lemberger Leseblätter”, se presupune că îi aparțin: *Beschreibung von Sereth* [Descrierea Siretului] și *Beschreibung von Dragomirna* [Descrierea Dragomirnei]¹⁷.

În necrologul¹⁸ redactat și publicat de R. F. Kaindl în „Bukowinaer Rundschau”, în 12 aprilie 1891, se precizează că Franz Adolf Wickenhauser a lăsat

¹⁰ *Die ersten Flößungen auf der goldenen Bistritz*, în „Bukowiner Hauskalender”, Cernăuți, 1867, p. 78–88.

¹¹ *Die Huldigung der Bukowina am 12. Oktober 1777*, *ibidem*, nr. 5, 1868, p. 69–78.

¹² *Die Mark Hotin unter österreichischer Herrschaft*, *ibidem*, p. 79–85.

¹³ Este vorba despre o inscripție pe peretele exterior al vechii Biserici Episcopale din Rădăuți: „Hier ruhen die Gebeine des am 5. ... 1786 verstorbenen k. k. Bukowiner Staatsgüter-Inspektors-Adjunkten, Herrn Adam Friedrich Henze. Wurde geboren zu Bayreuth am 17. Juni 1750”. În traducere: „Aici odihnesc osemintele inspectorului adjunct din cadrul Administrației Bunurilor Statului din Bucovina, domnul Adam Friedrich Henze, decedat la 5 [...] 1786. S-a născut la Baireuth, în 17 iunie 1750”. Vezi „Bukowinaer Rundschau”, Cernăuți, nr. 1834, 12 mai 1895, p. 4.

¹⁴ *Eine Urkunde vom 22. Januar 1507 betreffs der Suczawaer Armenier*, în „Bukowinaer Rundschau”, Cernăuți, nr. 889, 12 octombrie 1890, p. 1.

¹⁵ *Archäologische Funde in der Bukowina*, în „Mittheilungen der k. k. Zentralkommission für Kunst- und historischen Denkmale”, Neue Folge, Wien, nr. 6, 1880, p. LXXIX.

¹⁶ Supliment literar al periodiceului „Lemberger Zeitung” (Lemberg, 1812–1866), cu titlul „Lemberger Leseblätter für Stadt und Land zur Beförderung der Kultur und Kunst, Wissenschaft und Leben”.

¹⁷ Dragoș Carasevici, Ion Lihaciu, *Czernowitzer Korrespondenten deutschsprachiger in- und ausländischer Zeitungen*, în: *Acta Iassyensia Comparationis*, nr. 8, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, p. 71–72.

¹⁸ *Franz Adolf Wickenhauser, ein Bukowiner Geschichtsforscher*, în „Beilage der Bukowinaer Rundschau”, Cernăuți, nr. 966, 12 aprilie 1891, p. 9.

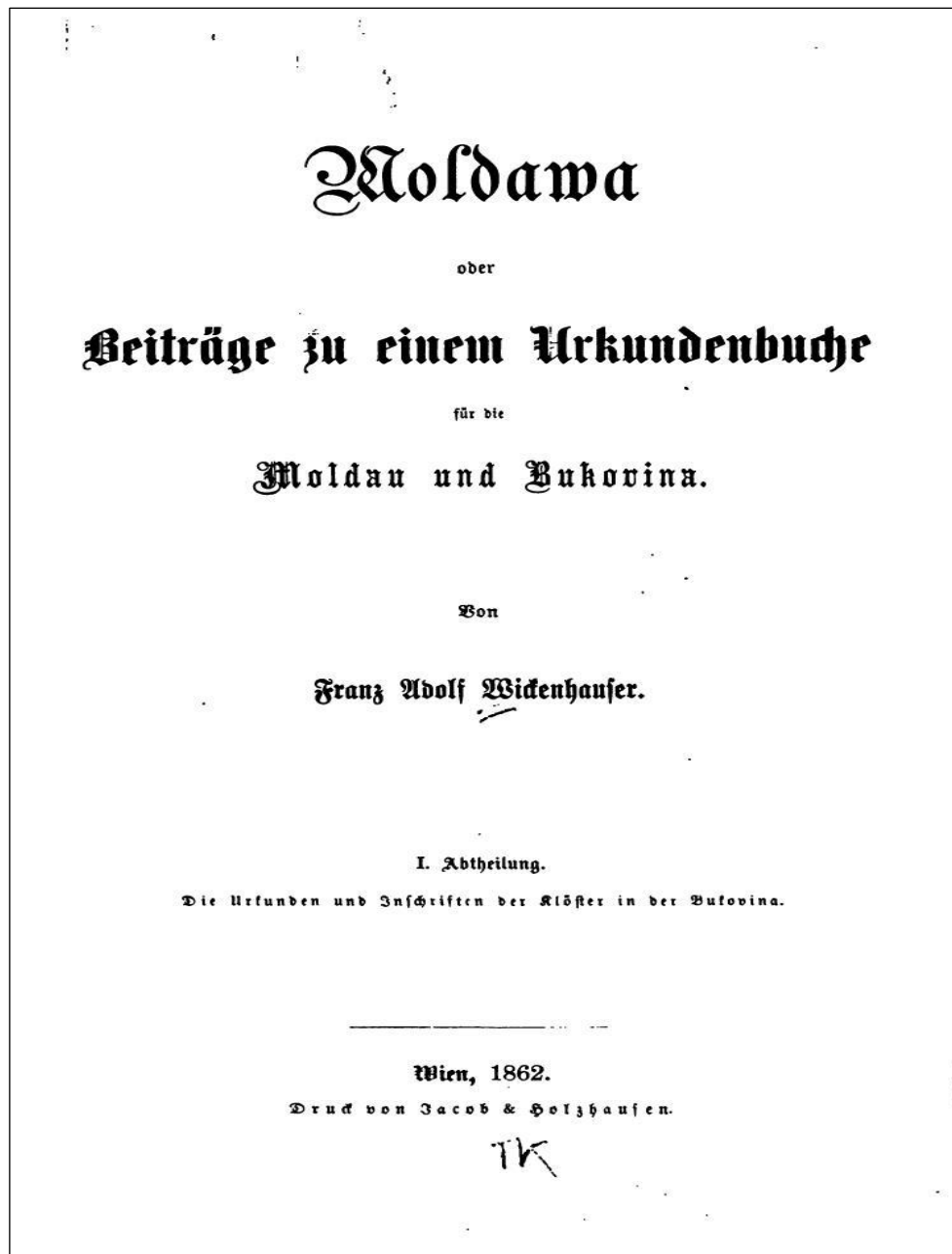
în urma sa o operă postumă foarte bogată. Dintre materialele care ar fi trebuit să fie publicate, în vederea completării informațiilor din volumele deja tipărite, cercetătorul a lăsat o parte soției sale și o parte chiar lui Raimund Friedrich Kaindl. Acesta s-a îngrijit, ulterior, de publicarea lor, un exemplu în acest sens fiind lucrarea *Das Entstehen und die Entwicklung der Lippowaner-Colonien in der Bukowina* [Apariția și dezvoltarea coloniilor lipovenești din Bucovina] (Viena, 1896).

În anul morții cercetătorului austriac, B. P. Hașdeu publică, în „Revista nouă”, un articol despre viața și activitatea acestuia, arătând că, „oricât de străin prin naștere, [Franz Adolf Wickenhauser] merită pe deplin onorurile unei înmormântări românești. Iubea adevărul, îl căuta cu stăruință, cu mijloacele de care dispunea [...], nu era tendențios și avea pentru poporul român o caldă simpatie”¹⁹.

Scritorul Alexandru Vitencu îi aducea un binemeritat omagiu, 80 de ani mai târziu, în paginile periodicului „Revista Bucovinei”: „Între autorii străini, care [...] s-au ocupat de trecutul țării și neamului nostru, are, fără îndoială, un loc de cinste Franz Adolf Wickenhauser, [...] care s-a aprofundat în studiul hrisoavelor de voievozi ai veacurilor scurse [...] și a construit după ele o frumoasă și luminoasă imagine despre trecutul românesc al Bucovinei răpite, și aceasta ca funcționar de stat austriac. Fără a fi istoric de profesie, W[ickenhauser] a pătruns adânc în domeniul științei istorice. Cele câteva greșeli de traducere din lucrările lui – greșeli care, astăzi, pot apare stridente – sunt neînsemnate față de imensa operă de migălos cercetător al unor hârtii vechi, care, până la el, stăteau uitate sub colbul arhivelor. Să nu uităm că, în Bucovina, W[ickenhauser] este cel dintâi care a descifrat tainele trecutului nostru”²⁰.

¹⁹ B. P. Hașdeu, *F. A. Wickenhauser*, în „Revista nouă”, București, Stabilimentul Grafic I. V. Socec, anul IV, nr. 1, 15 aprilie 1891, p. 2–3.

²⁰ Alexandru Vitencu, *Răsfoind opera lui Wickenhauser*, în „Revista Bucovinei”, Cernăuți, anul I, nr. 7, iulie 1942, p. 304–305. Vezi și „Revista Bucovinei” (București 1916; Cernăuți, 1942 – Timișoara, 1945). *Bibliografie*, studiu introductiv și notă asupra ediției: dr. Vasile I. Schipor, bibliografie, indice de nume și album: dr. Alis E. Niculică, Suceava, Editura „George Tofan”, Colecția „Enciclopedia Bucovinei în studii și monografii” (40), Seria „Instrumente de lucru” (1), MMXV, p. 89.

Pagina de gardă a volumului *Moldava sau contribuții la o colecție de documente privind Moldova și Bucovina*. Partea I: *Hrisoavele Mănăstirii Moldovița*, Viena, 1862.

Sursa: <https://catalog.hathitrust.org/Record/011565974>

Pagina de gardă a volumului *Molda sau contribuții la istoria Moldovei și a Bucovinei*, Cernăuți, 1885.

Sursa: <http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht>

Pagina de gardă a volumului *Coloniile germane din Bucovina*, II, Cernăuți, 1887.
Sursa: <http://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht>